

Antonie Augustus Bruijn (1842-1890): het leven van de mysterieuze dierenhandelaar ontrafeld

Kees Heij [collectiebeheerder vogels, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; c.j.heij@hetnet.nl]

▲ Luitenant 2^e Klasse Antonie Augustus Bruijn, gefotografeerd te Soerabaja in 1864 ten behoeve van het *Album Amicorum* voor Vice-Admiraal J. May. (collectie Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam, S.0576[01]231)

Zoals de Straatgraslezer zich misschien nog wel zal herinneren, bestond voor de herontdekking van het uitgestorven gewaande Bruijns boshoen wereldwijde belangstelling. Expeditie op het eiland Waigeo (West-Papua, Indonesië) leidden uiteindelijk in de periode 2000-2002 tot twee memorabele vondsten van deze vogelsoort die in de collectie van het Natuurhistorisch Museum werden opgenomen (Post 2001; Moeliker & Heij 2002; Moeliker *et al.* 2003). Het Bruijns boshoen is in zijn wetenschappelijke naam - *Aepyodius bruijnii* - vernoemd naar de Nederlander Antonie Augustus Bruijn die de geprepareerde huiden van de vogels leverde waarop Emile Oustalet in 1880 de officiële eerste soortbeschrijving baseerde. Over de persoon Bruijn bleek weinig bekend te zijn. De nestor van de Nederlandse vogelkunde, Professor Karel Voous, noemde Bruijn 'een

mysterieuze vogelhandelaar, waar enkele onderzoekers op vastgelopen waren' en dr Gerlof Mees, voormalig conservator vogels van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie zei mij dat 'Bruijn een belangrijke rol gespeeld heeft in de ornithologische literatuur maar dat er helaas weinig over hem bekend is'. Deze en andere gesprekken waren voor mij genoeg uitdaging om meer over Bruijn te weten te komen.

Mijn archiefonderzoek en de daaruit voortgekomen notities zijn gebundeld en in maart 2011 door de uitgeverij van het Institut Pertanian Bogor (IPB), de landbouwuniversiteit van Indonesië, gepubliceerd (Heij 2011). Dit artikel is een korte samenvatting van dit boek over het leven van Bruijn, als marineofficier in Nederland en handelaar in naturalia op het Molukse eiland Ternate.

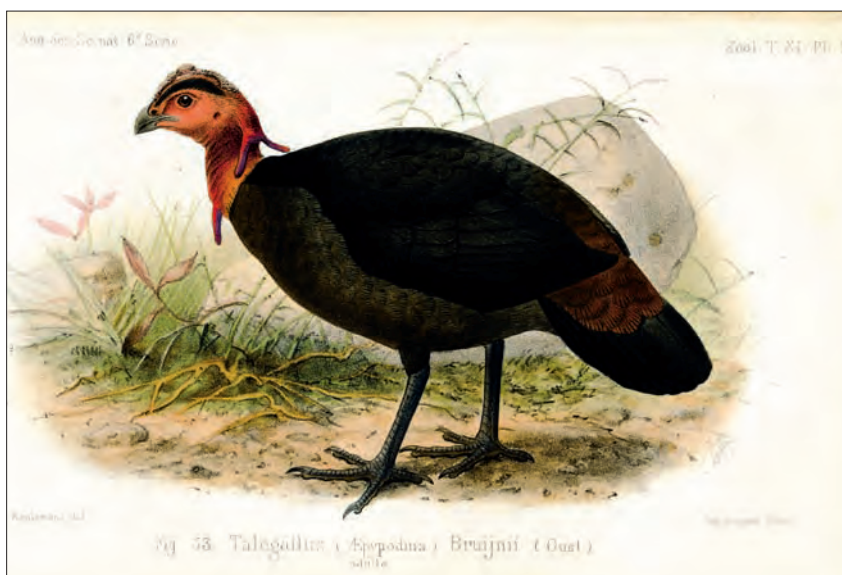
Bruijn in Nederland

Antonie Augustus Bruijn werd op 24 december 1842 in Rotterdam geboren. Hij was de zesde uit een gezin van acht kinderen. Ze woonden tot 1850 in de Maaslaan

▲ De geboorteakte van Antonie Augustus Bruijn. (collectie Gemeentearchief Rotterdam)

op nummer 45, waarna ze naar Vlissingen verhuisden. De familie Bruijn had een sterke marine-traditie. De vader van Antonie, Pieter Alidanus Bruijn, was meester scheepsbouwer voor de Koninklijke Marine. In 1854 vestigde de familie Bruijn zich in Den Helder waar Antonie's broer, zwager en neef opgeleid werden bij de Marine. Antonie volgde de familietraditie en werd op 15-jarige leeftijd cadet 3^e klasse. Na enige jaren op Japan en Nederlandsch-Indië gevaren te hebben werd hij in 1864 bevorderd tot luitenant 2e klasse. Tijdens zijn leven ontving Bruijn de volgende decoraties: Ridder 3e klasse in de

▲ De eerste illustratie van het Bruijns Boshoen; door J. Keulemans, in *Annales des Sciences Naturelles Zoologie et Paléontologie*, Tome XI, Paris 1881.

▲ De kop die in het jaar 2000 aantoonde dat het Bruijns boshoen nog op Waigeo voortleeft. Collectie Natuurhistorisch Museum Rotterdam, NMR 9989-001605. (Hans van Middelkoop)

orde van St. Anna van Rusland; Commandant in de orde Jezus Christus van Portugal; Ridder 3e klas in de orde van de Kroon van Pruisen en Officier van de Italiaanse Kroon. Waarom hij deze buitenlandse onderscheidingen ontving, is onbekend; de Russische decoratie kreeg hij vermoedelijk in verband met een bezoek van de Russische kroonprins aan Nederlandsch-Indië.

Omdat Bruijn maagklachten had, vroeg hij vervroegd pensioen aan. Op 2 oktober 1867 werd hij op 24 jarige leeftijd eervol ontslagen uit de Koninklijke Marine en vertrok hij naar Nederlandsch-Indië, waar hij tijdens zijn reizen een jonge vrouw had leren kennen.

Bruijn op Ternate

Op Ternate, een eiland van de Noord-Molukken, trouwde hij met Adolphine Susanna Wilhelmina Renesse van Duivenbode, de half-Chinese dochter uit het tweede huwelijk van Maarten Dirksz Renesse van Duivenbode die werkzaam was bij de Nederlandsche Handelsmaatschappij. Op Ternate nam Bruijn de handel in naturalia van zijn schoonvader over. Dat eiland was indertijd een van de belangrijkste havens die de Indische Archipel met de rest van de wereld verbond. Hij zond verscheidene verzamelexpedities uit naar onbekende gebieden in Nederlandsch-Indië. Daarnaast was hij kapitein-commandant van de Nationale Garde van de Sultan van Ternate. Dankzij het netwerk van zijn schoonvader kwam Bruijn in contact met vele natuuronderzoek-

kers. Zo huurde H. von Rosenberg in de periode 1868-1870 de schoener 'Fearnot' voor zijn expedities. Andere verzamelaars die Ternate bezochten waren onder andere A.R. Wallace, O. Beccari, G. Coordes, J. van Oldenborgh en A. Raffray. De Fransman Achille Raffray merkte op dat Bruijn op een verlaten post, ver van de civilisatie, een goed gastheer met grote kennis van de natuur was en dat mevrouw Bruijn zo vriendelijk was hem een zelfgemaakte Franse vlag voor zijn expeditieschip aan te bieden (Raffray 1880).

Vermoedelijk is Bruijn na zijn vertrek naar Ternate nooit meer in Nederland geweest. Dit concludeer ik uit het feit dat de vader van Bruijn op 7 december 1886 in Doetinchem aangifte deed van de geboorte van zijn kleindochter

Adolphine Antoinette Henriëtte Louise Bruijn. In die plaats stond het familiehuus van de familie Bruijn. Antonie Augustus Bruijn stierf op 11 augustus 1890 op Ternate. Hij bereikte een leeftijd van 47 jaar.

Expedities

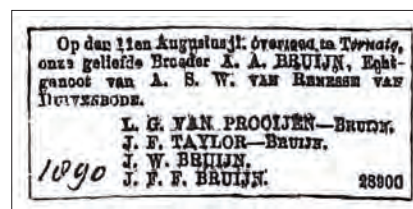
In de 18^e eeuw bezochten vele wetenschappers uit Europa onbekende delen van de wereld. De meeste reizen werden ondernomen met het doel kennis te vergaren door onder andere onbekende planten en dieren te verzamelen en naar Europa te brengen. Veelal werd ook aandacht besteed aan geologie en etnologie en werden ingrediënten voor nieuwe medicijnen en genotmiddelen verzameld. Die reizigers en verzamelaars waren niet alleen biologen, maar ook militairen, schrijvers, ambtenaren in buitenlandse dienst en avonturiers die om den brode naturalia verzamelden. De drang naar kennis van het onbekende was in die tijd groot. Bruijn maakte daar gebruik van en zond verschillende expedities naar afgelegen, onbekende plaatsen in Nederlandsch-Indië. Over één van de bekendste expedities onder leiding van de Franse onderzoeker Leon Laglaize naar het land van de Karons, de menseneters in het Arfakgebergte van Nieuw-Guinea, schreef hij zijn enige publicatie. Hierin worden de gewoonten van de menseneters buitengewoon realistisch besproken. Helaas mochten de tekeningen bij dit artikel, om concurrentieredenen, niet gepubliceerd worden (Bruijn 1877).

▲ Origineel A.A. Bruijn label, bevestigd aan een Bruijns boshoen dat bewaard wordt in het American Museum of Natural History in New York. (Kees Moeliker)

▲ Het eerste en voorlopig enige complete exemplaar van Bruijns boshoen dat na 1938 werd verzameld. Collectie Natuurhistorisch Museum Rotterdam, NMR 9989-001606. (Kees Moeliker)

▲ De overrijdensadvertentie van A.A. Bruijn.

Organisator en handelaar

Uit niets is mij gebleken dat Bruijn zelf aan dergelijke verzamelexpedities deelnam. Hij organiseerde ze vanuit Ternate en verhandelde de buit. Hij was een zogenaamde *plumassier* die veel vogels en veren leverde aan modehuizen. Daarnaast kwamen de geprepareerde vogels, zoogdieren en reptielen via tussenhandelaars in Europa terecht bij rijke burgers die privé-collecties en rariteitenkabinetten aanlegden. Ook kwam veel materiaal in het bezit van natuurhistorische musea en universiteiten, zoals die van Amsterdam, Leiden, Genua, Londen, Parijs en New York. Zo ontving het Zoölogisch Museum Amsterdam honderd vogelhuiden van hem die zelfs op de Internationale Handelsbeurs in 1883 te Amsterdam werden tentoongesteld. Een probleem hierbij is de (betrouwbaarheid van de) vindplaats. Soms, zoals bij het Bruijns boshoen, vermelden de labels van Bruijn 'Waigeo', maar het kwam ook voor dat een zending 'Ternate' als vindplaats kreeg, op basis van de voorgedrukte labels 'A.A. Bruijn Ternate'. Dat was echter slechts de plaats van waaruit de lading werd verscheept.

Vernoemd in zeven namen

Tussen de dieren die Bruijn liet verzamelen en vervolgens verhandelde, ontdekten Europese onderzoekers verschillende nieuwe diersoorten. Deze belangrijke aanwinsten voor de wetenschap werden in hun officiële beschrijving vaak vernoemd naar de handelaar van het dier waarop men de beschrijving baseerde. De feitelijke ontdekkers, de verzamelaars in het veld, bleven onbekend. Zo is Bruijn vernoemd in zeven namen van diersoorten: vier vogels, twee zoogdieren en een reptiel (Tabel 1). Het Bruijns boshoen is in dat rijtje wel zijn bekendste 'ontdekking' die ondanks de 22 exemplaren die hij wist veilig te stellen, lange tijd een raadsel bleef. Na de herontdekking van deze vogelsoort in het jaar 2000, is nu ook de levensloop van de mysterieuze vogelhandelaar Antonie Augustus Bruijn een beetje ontrafeld. ◀

Literatuur

Bruijn, A.A., 1877 - Bijdrage tot de Land- en Volkenkunde van Nieuw Guinea - Natuurkundig Tijdschrift van Nederlandsch Indië 37 (7e serie deel 7): 182-194

- Heij, C.J., 2011 - Biographical Notes of Antonie Augustus Bruijn (1842-1890). His life as a Marine Officer in the Dutch Navy and Lifetime as a Trader in Naturalia on Ternate, the Moluccas, Indonesia. Observed and written by Alfred Russell Wallace and Achille Raffray - PT Penerbit IPB Press, Bogor, pp 1-147, ISBN 978-979-493-294-0
- Moeliker, C.W. & Heij, C.J., 2002 - Het Bruijns boshoen is binnen - Straatgras 14(4): 49-50
- Moeliker, C.W., Heij, C.J., Post, J.N.J. & Kompanje, E.J.O. - A new, a forgotten and a lost specimen of Bruijn's Brush-turkey *Aepyodius bruijnii* - Megapode Newsletter 17(1): 2-7
- Post, J.N.J., 2001 - De herontdekking van het Bruijns boshoen (*Aepyodius bruijnii*) - Straatgras 13(1): 2-7
- Raffray, A., 1880 - De Molukken en Nieuw Guinea - in: Anonymus - De Aarde en haar Volken - deel 1: 3-40 & deel 3: 121-136, Haarlem

Het Engelstalige boek over Antonie Augustus Bruijn (147 ruim geïllustreerde pagina's, paperback) is voor 10 euro te koop in de Museumwinkel. Voor 13,50 ontvangt u het per post thuis; maak het bedrag daartoe over op bankrekening 511071 t.n.v. Natuurhistorisch Museum Rotterdam o.v.v. 'boek Bruijn'. Vergeet niet uw adres te vermelden.

▼ Tabel 1 Namen van diersoorten die vernoemd zijn naar Antonie Augustus Bruijn.

Nederlandse naam	wetenschappelijke naam en auteur(s)	klasse
Bruijns boshoen	<i>Aepyodius bruijnii</i> (Oustalet, 1880)	vogel
Bruijns spechtpapagaai	<i>Micropsitta bruijnii</i> (Salvadori, 1875)	vogel
Bruijns sikkelsnavel	<i>Drepanornis bruijnii</i> (Oustalet, 1880)	vogel
Nieuw-Guinese slijkekster	<i>Grallina bruijni</i> (Salvadori, 1875)	vogel
gewone vachteg	<i>Zaglossus bruijnii</i> (Peters & Doria, 1876)	zoogdier
laaglandborstelmuis	<i>Pogonomelomys bruijni</i> (Peters & Doria, 1876)	zoogdier
Bruijns bosdraak	<i>Hypsilurus bruijnii</i> (Peters & Doria, 1878)	reptiel